

Stedenbouwkundigen en ecologen zoeken naar compromis voor singels in Rotterdam

Het hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard legt tot 2010 jaarlijks tien tot 15 kilometer natuurvriendelijke oevers aan, ook langs singels. Op sommige plekken, zoals de kop van de Bergsingel in Rotterdam, zijn de beschoeiingen helemaal verwijderd en gaat land geleidelijk over in water. Planten krijgen de kans zich te ontwikkelen, geven extra zuurstof aan het water en hebben een zuiverende werking doordat ze stoffen opnemen. Ecologen zien graag zoveel mogelijk volledig natuurvriendelijke singels, maar vinden stedenbouwkundigen en stadsarchitecten op hun weg. Dat vraagt om compromissen, waarvan de uitkomst volgens Erik Hovingh, programmamanager Rotterdam van het hoogheemraadschap, in elk geval moet zijn: "De belasting vanuit de riolering naar het oppervlaktewater verminderen, met als resultaat helder water, dat niet stinkt en waarin geen vissterfte voorkomt."

Van de Rotterdamse singels heeft 80 procent geen natuurvriendelijke oevers en van de overige 20 procent is dat bij slechts twee procent helemaal het geval. "Dat is een grove inschatting. Hoe snel dat verandert, hangt af van hoe snel we elkaar vinden", zegt Hovingh, die verwacht dat de situatie in andere steden vergelijkbaar is.

Het huidige Singelplan, dat voorziet in de renovatie van de singels en vlieten in de Maasstad, is onderdeel van het in 2000 aangenomen Waterplan en in feite een modernisering van het in 1854 door de gemeenteraad aangenomen Waterproject van stadsarchitect Willem Nicolaas Rose. "Leerlooierijen, slachterijen en burgers loosden in de 19e eeuw alles op straat en in sloten en weteringen. Daardoor had de stad te kampen met een enorme stankoverlast. Rose was de eerste die nadacht over dat probleem en kwam met een ambitieus plan", aldus Hovingh. De stadsarchitect dacht aan het aanleggen van riolering. Hij wilde de doorspoeling van de stadswateren onafhankelijk maken van het afwateringssysteem van het hoogheemraadschap. Via nieuw aan te leggen singels - op een halve kilometer afstand van de bestaande stadsgrachten - kregen sloten en grachten in het centrum een eigen uitlozingsmo-

gelijkheid. Een stoomgemaal zou het vuil, dat via stromend rivierwater in de nieuwe singelweteringen terecht zou komen, vervolgens naar de Maas pompen. Dat plan was veel te duur en sneuvelde. "Pas toen het vuile water een grote epidemie veroorzaakte, kwam er voldoende draagvlak en kon het in versoberde vorm doorgang vinden. Het mooie was dat dit technische waterprogramma werd gekoppeld aan een stedenbouwkundig plan om de stad een impuls te geven."

Landschapsarchitecten J.D. Zocher jr. en L.P. Zocher creëerden langs de singels rond de stadsdriehoek wandelpromenades en parkachtige structuren. Zij deden dat met het idee het water via een omweg terug te duwen in de rivier, dat vervolgens met het getij naar zee ging.

Waterbeheerders waren alleen bezig met de vraag hoe ze schoon water in de stad konden krijgen. Het antwoord: "Hard beschoeide oevers, waarin niets bleef hangen, zodat het water makkelijk was op te vangen en weg te voeren in de richting van de rivier. Het parkachtige landschap rondom de singels was bedoeld als aankleding en werd tegelijk beeldbepalend. Het gaf de stad allure. Nu vinden veel ontwerpers van de gemeentelijke dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting

dat daaraan vanwege het historische karakter niets mag worden veranderd en dat die singels zelfs als rijksmonument moeten worden gezien. Ze accepteren dat het onontkoombaar is hedendaagse elementen, zoals auto's, in te passen, maar verder willen ze vasthouden aan de strak ontworpen landschapsstijl van Rose en de heren Zocher. Het park bij de Euromast is in een vergelijkbare stijl aangelegd, met mooie oevers en planten. De strakke lijn van de beschoeide singel hoort daarbij, maar is eigenlijk kunstmatig en gecultiveerd. Wij willen ook een mooi beeld, maar onze insteek is een andere", aldus Hovingh.

Twee doelstellingen

Het hoogheemraadschap heeft twee doelstellingen: één voor de korte en één voor de lange termijn. De ambitie voor de korte termijn - helder water dat niet stinkt en waar geen vissterfte is - moet in het kader van de Kaderrichtlijn Water in 2015 worden gehaald, met een eventuele uitloop tot 2021 of 2027. Het streven voor de lange termijn is voldoen aan de waterkwaliteitsnormen. In het Waterplan 2 wordt aan de hand van getekende visies duidelijk hoe de natuurlijke biotoop er dan ten opzichte van de huidige uitziet. "De belasting van het systeem moet goed zijn, want als dat niet zo is, red je het niet. We zijn nu, met de gemeente en andere belanghebbenden, bezig met een renovatieplan voor de Spoorsingel en de Provenierssingel in Rotterdam. Uit onderzoek blijkt dat de te grote belasting van beide singels, die leidt tot vissterfte, te wijten is aan riolering, hondenpoep en watervogels. Vooral de laatste twee factoren spelen een veel grotere rol dan ik in eerste instantie had verwacht. Er zijn al veel zuurstofvragende stoffen in het water en als de riolering dan ook nog overstort in het oppervlaktewater, is alle zuurstof weg en liggen de vissen op apegapen. Gemeentewerken gaat het riool vervangen en samen kijken we of een ondergrondse waterberging in bakken te realiseren is. Door het geven van voorlichting en de aanleg van een hondenuitlaatplek proberen we te voorkomen dat hondenpoep in het water terechtkomt. Dat wordt een flinke uitdaging."

"Wat de vogels betreft is het nog lastiger. Het zijn bijna huisvogels geworden. We moeten de mensen zover krijgen dat ze de dieren

De Bergsingel met natuurvriendelijke oevers.

niet meer voeren. Ten slotte moet worden voldaan aan een basisrandvoorwaarde: het systeem moet robuust worden met betere verbindingen, zodat ook het ecosysteem het aankan." Het is nog te vroeg om te zeggen wat er met oevers van Provenierssingel en Spoorsingel gaat gebeuren. Het grote voordeel van natuurvriendelijke oevers - waarbij planten boven en onder water groeien en er een geleidelijke overgang is van land naar water - is dat het ecosysteem zelfs los van de belasting al verbetert.

Ecologen en het hoogheemraadschap willen het liefst overal de beschoeiing verwijderen; stedenbouwkundigen willen dat alles blijft zoals het is. Binnen het hoogheemraadschap is een compromis ontwikkeld: de beschoeiing blijft staan, maar ervoor komen nieuwe oevers. Het talud zou, vanuit natuur-oogpunt, in het gunstigste geval geleidelijk het water moeten ingaan, maar daarvoor is in de stad vaak niet genoeg ruimte. Door een gelijke overgang te maken van gazon naar water en de beschoeiing 'verstopt' door er een plasberm voor te zetten (waarbij de

planten in matten kunnen worden geplant om te voorkomen dat ze wegglijden), wordt de strakke lijn niet te veel aangetast en de ecologie al enigszins verbeterd. Niet alleen treedt verbetering op van de land- en watervegetatie, er ontstaat ook een moeraszone die verrijking oplevert. Dat is bijvoorbeeld te zien aan de insectenpopulatie. Toch gaat zelfs dit sommige ontwerpers te ver, omdat zij vinden dat het beeld te veel wordt verstoord. Hovingh wil voorkomen dat door 'extreem polderen' een compromis ontstaat waarmee niemand tevreden is. "Dan investeer je een hoop en haal je nog een onvoldoende. Daarom discussiëren we over oplossingen die alle partijen een voldoende opleveren."

Ook al is er nog geen eensgezindheid, de opwaardering van de singels is begonnen. "Op de kop van de Bergsingel is de beschoeiing bij wijze van experiment helemaal weggehaald en is een natuurvriendelijke oever gerealiseerd. Ik beschouw dat als een voorbeeld van hoe een singel er zou moeten uitzien. De rest van de Bergsingel heeft een plasberm voor de beschoeiing

gekregen en er zijn fonteinën aangelegd om zuurstof in het water te brengen. Door zwerfvuil begint het er nu wat te verrommelen; het is tijd voor onderhoud. We hebben niet echt onderzocht wat de omwonenden ervan vinden, maar wel wisselende reacties binnengekregen. Ik denk dat mensen een singel met een natuurvriendelijke oever waarderen, wanneer die past in de omgeving en schoon wordt gehouden. Op dat gebied hebben gemeente en waterschap nog een slag te winnen."

Cruciaal voor de acceptatie is dat de oevers niet schuilgaan achter riet: volgens Hovingh hét angstbeeld dat mensen hebben als wordt gesproken over natuurlijke oevers. "Je kunt besluiten geen waterplanten te gebruiken en dan maar hopen dat het zich ontwikkelt, maar ook voor laagblijvende bloeiende planten kiezen, zodat er altijd zicht op de singel blijft. Met goed onderhoud kun je een natuurlijke oever vrij strak laten overkomen, waardoor een compromis met stedelijke ontwerpers mogelijk blijft. Zij realiseren zich overigens niet dat ook waterlilies schoon water nodig hebben. Als de belasting te hoog is, moeten de lilies in leven worden gehouden door kunstmatig door te spoelen, water te vervensen en inlaatwater naar de rivier te leiden."

"Ecologisch ingestelde mensen vinden natuurlijke oevers sowieso geweldig, mensen die van strak houden wat minder. Mooi vinden is echter niet het belangrijkste, het gaat er in de eerste plaats om dat de singels helder water bevatten. Daarvoor moeten we niet alleen de oevers aanpassen, maar ook bodemwoelers zoals brasem en karper - die het water troebel maken - wegvangen. Zichtjagers als snoek, voorn en baars kunnen alleen in helder water overleven. De snoek heeft goede oevers nodig om zich voort te planten. Tenminste vijf procent van het wateroppervlak moet daarvoor bestaan uit oever- en watervegetatie."

In Rotterdam zal, ondanks de aanleg van bijvoorbeeld de waterberging onder het Museumpark, gebruik moeten worden gemaakt van singels voor de overstort. In de buitenwijken is meer ruimte om singels natuurvriendelijk(er) te maken, maar in het centrum is dat maar op een paar plaatsen mogelijk. Niet overal zullen de ecologen hun zin krijgen, maar zowel de gemeente als het hoogheemraadschap blijven in alle gevallen streven naar schoon, helder water. De gemeente zal elke keuze moeten uitleggen aan de bevolking. Dat is een lastige taak, want naast ecologie spelen ook sociale veiligheid en historische overwegingen een rol. "Als programmamanager Rotterdam van het hoogheemraadschap onderhoud ik als vooruitgeschoven post de relatie met de gemeente. We zetten vol in op het verminderen van de belasting en het natuurvriendelijk maken van de oevers, in de hoop dat we naar ons gevoel in de toekomst een voldoende halen."

Zie ook het Platformartikel op pagina 34.